

*Шевчук Кирило Іванович,
доцент кафедри економіки будівництва КНУБА*

ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ІНЖИНІРИНГУ У БУДІВНИЦТВІ

Досліджуються питання правового регулювання інжинірингової діяльності у будівництві.

Ключові слова: інжинірингова діяльність, інжиніринг у будівництві, будівельна діяльність, суб'єкти та об'єкти інжинірингової діяльності.

Постановка проблеми. Поглиблення ринкових відносин, підвищення конкуренції та зміни на будівельному ринку потребують прийняття ефективних рішень суб'єктами господарювання з будівельної, інвестиційної та іншої господарської діяльності. Розроблення, прийняття та реалізація таких рішень називають інжиніринговою діяльністю, інжинірингом. Аналіз стану інжинірингової діяльності свідчить, що проблема недостатньо висвітлена у науковій літературі її як сфери діяльності. Тому є потреба більш глибокого вивчення проблеми та розроблення рекомендацій щодо правових умов розвитку інжинірингової діяльності у будівництві.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження правових засобів правового регулювання інжинірингової діяльності у будівництві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового регулювання господарських відносин у галузях економіки розглядали багато вчених. Це Вінник О.М., Шовкопляс Г.М., Радченко Л.І. Вказані науковці не достатньої приділяли уваги правовому регулювання інжинірингової діяльності у будівництві.

Виклад основного матеріалу. Будівництво як специфічний вид економічної діяльності відбувається у нестабільних умовах, характеризується динамічністю процесів під впливом зовнішніх, галузевих та внутрішніх чинників. Ускладнюються технологія та організація будівництва, запроваджуються новітні архітектурно-планувальні, конструктивні рішення та матеріали, сучасні технічні засоби

управління, розвиваються різноманітні форми зв'язків, велика кількість учасників зайнятих у інвестиційному та будівельному циклах (замовники, інвестори, проектно-вишукувальні, науково-дослідні організації, генпідрядні та супідрядні будівельні та спеціалізовані організації, постачальники матеріально-технічних ресурсів, фінансові та контролюючі органи тощо).

Правовідносини господарської діяльності, що виникають на різних етапах створення будівельної продукції регулюються великою кількістю законодавчих та нормативно-правових актів. Зокрема правові відносини у сфері містобудування, архітектури та будівництва встановлені законами України "Про основи містобудування", "Про планування і забудову територій", "Про архітектурну діяльність", "Про регулювання містобудівної діяльності", "Про інвестиційну діяльність", "Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності", "Про ціни і ціноутворення", а також Цивільним кодексом України та ін.

Правове регулювання будівельної діяльності Ціленко В.А. характеризує як таке, що має конкретний характер, пов'язане з реальними відносинами, спрямоване на задоволення законних інтересів суб'єктів права та здійснюється за допомогою правових засобів, які забезпечують його ефективність; як комплекс заходів державних органів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, спрямованих на стабілізацію та адаптацію чинної економічної системи до мінливих умов розвитку країни.[1] Вінник О.В. розглядає будівельні правовідносини як врегульовані правом господарські відносини з організації, управління та безпосереднього здійснення капітального будівництва.[2] Шовкопляс Г.М. розглядає проблеми ризиків інвесторів в ході інвестування будівництва об'єктів.[3]

Учасники правовідносин у будівництві мають оперативно вирішувати питання, які постійно постають, реагувати на різноманітні проблеми та розробляти і реалізовувати відповідні управлінські, організаційні, технологічні, економічні, фінансові та інші творчі рішення. Такі рішення називають інжиніринговими.

Інжиніринг це складне різнопланове явище. Є різні визначення поняття інжинірингу. Спочатку термін "інжиніринг" розглядався як інтелектуальні здібності людей для вирішення практичних питань. Слово "*інжиніринг*" походить від англ. "engineering", від латин. "ingenium",

перекладають як “винаходити, створювати, проектувати, влаштовувати, затівати, придумувати”.

Зарубіжний досвід свідчить, що ефективність успішних країн пов'язана, крім іншого, з розвитком інжинірингової діяльності. У них велике розмаїття інжинірингових компаній як за сферою діяльності так і чисельністю. Окремі функціонують сотні років, пройшли шлях від невеликих за чисельністю 5-10 осіб до компаній понад 1000 осіб. Великі компанії спроможні забезпечувати інжинірингові послуги на всіх етапах реалізації інвестиційних проектів.

Інжинірингова діяльність розвивається в Україні, хоча ще не набула рівня розвитку економічно розвинених країн. Функціонує немало компаній які прямо чи опосередковано зайняті з наданням інжинірингових послуг в Україні, та за її межами. Розвиток інжинірингу в Україні пройшов три етапи. Перший – період в умовах адміністративно-планового управління народним господарством; другий – перехідний від адміністративного управління народним господарством та період становлення ринкового управління економікою; третій – період розвитку в умовах ринкового управління економікою в Україні.

За адміністративно-планової економіки створена потужна науково-технічна та виробнича база з розвитку різних галузей народного господарства. Наукові дослідження, розробку новітніх на той час технологій, методичну та нормативну документацію у будівництві забезпечували державні спеціалізовані наукові, науково-дослідні та проектні організації (інститути).

Впровадження досягнень науково-технічного прогресу забезпечували спеціальні впроваджувальні організації – "Ортехбуди" та НДС (нормативно-дослідні станції з праці), в будівельних міністерствах та відомствах. Такі організації створені опираючись на зарубіжний досвід у 60-х роках минулого століття. Їх призначення розроблення державних планів впровадження заходів науково-технічного прогресу (плани нової техніки) та нормативно-методичних документів у будівництві.

Це була творча діяльність, яку можна назвати інжиніринговою (інжинірингом). Проте термін "інжиніринг" тоді, практично, не вживався. Технічний прогрес забезпечувався планово. У зарубіжних країнах інжиніринг у розвивався за ринкових умов господарювання на комерційній основі.

В період переходу України від планово-адміністративного управління народним господарством на ринкове відбулись кардинальні зміни на макрорівні. Період створення нового (ринкового) правового регулювання господарювання, різким падінням обсягів держаного інвестування. Радянська система інжинірингу, практично, розвалилась. Велика кількість науково-дослідних, проектних та будівельних організацій виявились недозавантаженими, окремі з них самоліквідувались. Відповідно зменшились обсяги наукових, проектних та будівельних робіт.

За нових ринкових умов господарювання на будівельному ринку почали з'являтися організації які надавали інжинірингові послуги відповідно до попиту уже на комерційній основі за новим правовим регулюванням.

Інжинірингові компанії розвиваються як шляхом реорганізації існуючих проектних, науково-дослідних організацій, будівельних підприємств, навчальних закладів та інших за наявності кваліфікованих спеціалістів, досвіду та спроможності надавати інжинірингові послуги. Зокрема до інжинірингових організацій відноситься і КНУБА – заклад, який готує фахівців різних спеціальностей для будівельного комплексу України.

Основні правові засади господарювання в Україні, регулювання господарських відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання та також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання встановлені Господарським кодексом України. Цим ж Кодексом визначено, що учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності визначено.[4]

Інжинірингова діяльність отримала правове визначення лише у 2006 р. Згідно з Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про архітектурну діяльність" (чинний з 29.08.2006 р.) *інжинірингова діяльність у сфері будівництва (інжиніринг)* це - діяльність з надання

послуг інженерного та технічного характеру, до яких належить проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, експертизи проекту, розробка програм фінансування будівництва, організація виготовлення проектної документації, проведення конкурсів і торгів, укладання договорів підряду, координація діяльності всіх учасників будівництва, а також здійснення технічного нагляду за будівництвом об'єкта архітектури та консультації економічного, фінансового або іншого характеру. [5]

Це визначення не достатньо повно відображає сутність у загальному розумінні поняття терміну "інжиніринг". Зокрема до інжинірингової діяльності віднесено лише організацію виготовлення проектної документації, але не вказано про саме її виготовлення як інжинірингової діяльності. Під час розроблення проектно-кошторисної документації у проекти будівництва об'єктів закладаються досягнення науково-технічного прогресу, нові ефективні рішення, інновації тощо, що є без сумніву інжиніринговими.

Дещо ширшим визначення інжинірингу в Податковому кодексі України, прийнятому у грудні 2010 р. [6] *Інжиніринг* – це надання послуг (виконання робіт) із складання технічних завдань, проектних пропозицій, проведення наукових досліджень і техніко-економічних обстежень, виконання інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розроблення технічної документації, проектування та конструкторського опрацювання об'єктів техніки і технології, надання консультації та авторського нагляду під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також надання консультацій, пов'язаних із такими послугами (роботами).

Науковці та практики розглядають різні види інжинірингу:

консультативний – як інтелектуальні послуги з проектування об'єктів, розробки планів будівництва, контролю за проведенням робіт; як інженерно-консультаційні послуги виробничого, комерційного, науково-технічного, економічного, фінансового або іншого а характеру;

роботи та послуги з складання технічних завдань; проведення науково-дослідних робіт, складання проектних пропозицій і техніко-економічних обґрунтувань будівництва промислових та інших об'єктів (у тому числі на зовнішньому ринку); з проведення інженерно - вишукувальних робіт; з розробки технічних проектів і робочих креслень

будівництва нових та реконструкції діючих промислових та інших об'єктів; з розробки пропозицій під час внутрішньозаводського і внутрішньо цехового планування, міжопераційних зв'язків; розробку технологічних процесів, прийомів і способів; консультації та авторський нагляд при шефмонтажі, пусконаладжувальних роботах та експлуатації обладнання; *творче, креативне використання науково-технічних знань на практиці.*

творче застосування наукових методів і принципів: до проектування і розробки будівель (споруд), машин, апаратів, виробничих процесів і методів їх використання окремо або в комбінації; будівництва та експлуатації, прогнозу поведінки у специфічних умовах експлуатації, функціонального призначення, економічності використання та і безпеки для життя і майна (Американська Рада з професійного розвитку);

"ТРВЗ – інжиніринг" – науково місткий інжиніринг, методологічною основою якого є теорія рішення винахідницьких задач і функціонально-вартісний аналіз;

бізнес-процесів – сукупність методів і засобів кардинального поліпшення основних показників діяльності компанії шляхом аналізу і перепроектування існуючих бізнес-процесів.

Всі види інжинірингової діяльності можна розділити на дві групи:

1. Інжинірингові послуги, для виконання яких передбачені правові вимоги. Це роботи (послуги), пов'язані зі створенням об'єктів архітектури, відповідальні виконавці яких мають проходити професійну атестацію. До яких відносяться: розроблення містобудівної документації; архітектурне та інженерно-будівельне проектування; експертиза та обстеження у будівництві; технічний нагляд; інжинірингова діяльність у сфері будівництва в частині координації дій всіх учасників будівництва;

2. Всі інші види інжинірингових послуг (включаючи групу 1) – правове регулювання їх як господарської діяльності здійснюється на загальних підставах.

Сприяє розвитку інжинірингу будівництві правова норма статті 845 Ощадливість підрядника Цивільного кодексу України. Нею передбачено, що підрядник має право на ощадливе ведення робіт за умови забезпечення належної їх якості; якщо фактичні витрати підрядника виявилися меншими від тих, які передбачалися при визначенні ціни (кошторису), підрядник має право на оплату роботи за ціною, встановленою договором

підряду...; сторони можуть домовитися про розподіл між ними заощадження, отриманого підрядником.

Правове визначення інжинірингу та господарської діяльності, пов'язаної з інжиніринговою діяльністю, створюють умови для розвитку інжинірингової діяльності у будівництві, що забезпечить подальше підвищення ефективності будівельної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ціленко В.А. Правове регулювання будівельної діяльності: склад будівельних правовідносин. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого" № 2 (17) 2014 р.

2. Вінник О. М. Господарське право: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 2-ге вид., змін. та допов. / О. М. Вінник. – К. : Правова єдність, 2009. – 766 с.

3. Господарський кодекс України. Статті 1,2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4. Шовкопляс Г. М. Регулювання господарських правовідносин при фінансуванні будівництва житла : монографія / Г. М. Шовкопляс. – Х. : ТОВ «Оберіг», 2011. — 152 с.

5. Закон України від 1.08.2006 р. № 58-У "Про внесення змін до Законом України "Про архітектурну діяльність", який набрав чинності 29.08.2006 р

6. Податковий кодекс України, стаття 14.1.85. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.